

”Vi krigar mot svenskarna”

Unga rånare om hur och varför de begår brott.

Av Petra Åkesson

Abstract

What is that attract teenagers to rob other teenagers? In the present study young men who have robbed or are still robbing other teenagers in the city of Malmö are interviewed. Albert K Cohen's and Jack Katz's analyses are used as theoretical frames to understand and interpret the phenomenon. The interviewees are youngsters with non-Swedish backgrounds and are between 15- 17 years old.

The teenagers state that they are not usually planning or organizing their crimes and that they usually perform in gangs. Attainment of money is used as an account for the robberies. The youngsters also describe the excitement, attraction and adventure in carrying through the robberies. The teenagers' behaviour can be seen as a way to kill time, but in a distinctive way. They explain that by robbing other teenagers they make themselves into image of being dangerous. Furthermore, the interviewees explain that they mainly rob Swedish teenagers (young men), as these are stingy, mean and cowardly. The youngsters explain that they do not feel accepted in the Swedish society. Robbing Swedish young men can thus be seen as a symbolic response and if successful, victory, towards and over a society that does not integrate and respect them; a way for the teenagers to transform their humiliation.

Keywords: robbery, gang, immigrants, symbolic war, excitement, money, humiliation.

Innehåll

Inledning	1
Metod	9
Teoretiska perspektiv	14
De unga rånarna	20
Hur rånar man	20
Varför rånar man?	24
Avslutande diskussion	28

Inledning

Kerstin Laurell arbetar på polisens spaningscentral i Malmö och hon berättar i artikeln ”Rån har blivit vardag” som Anders Ljungberg publicerat i *Sydsvenskan* att för många ungdomar som bor i Malmö har rån blivit en del av vardagen och att ungdomsoffren inte anser att det är lönsamt att polisanmäla rånen¹. Ljungberg skriver även att det i regel handlar om utlandsfödda pojkar som rånar svenskfödda ungdomar. Socialsekreterare Ulrika Bengtsdotter i Fosie i Malmö menar i artikeln ”20 unga bakom de flesta rånen” i *Sydsvenskan* att ungdomar snabbt vill få tag i materiella föremål och för att få pengar till de olika föremålen rånar de andra ungdomar². Bengtsdotter säger att det är vanligt att ungdomar har stora belopp av pengar tillgängligt, exempelvis femtonhundra eller tvåtusen kronor i sina plånböcker. Det rapporteras även att ungdomsrånen sker i alla stadsdelar i Malmö och att rånen kan inträffa under vilken tidpunkt som helst under dygnet³. Ungdomsrånen utförs kvickt och för det mesta är det svårt att uppfatta vad som händer skriver Katarina Ström Melvinger i artikeln ”Ungdomar rånas av jämnåriga” i *Sydsvenskan*⁴.

Enligt Brottsförebyggande rådets rapport 2000:7 ökade polisanmälda ungdomsrån under slutet av 1990-talet i storstäderna Malmö och Stockholm. Rapporten bygger på statistik över polisanmälda rån under slutet av 1990-talet och en enkätundersökning som cirka 4500 ungdomar i 15 till 17-årsåldern medverkade i under året 1999.

De misstänkta gärningsmännen var till cirka 90 procent pojkar, vanligtvis i åldern 15-17 år och i många fall, men långt ifrån alltid, bosatta i socioekonomiskt mindre välbeställda bostadsområden./.../Omkring hälften av ungdomsrånen begicks enligt skoleleverna på dagtid och tillika cirka hälften trots att det fanns vuxna i närheten. Enligt eleverna förstod de vuxna inte vad som pågick, eller också förstod de men valde att inte ingripa. (BRÅ-rapport 2000:6:7-8)

I BRÅ-rapporten som publicerades år 2000 beskrivs det att polisanmälda ungdomsrån har ökat under slutet av 1990-talet och att det handlar om att ungdomar rånar jämnåriga

¹ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=6516264 20050126

² www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=10010562 20050126

³ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=4827610 20050126

⁴ *ibid.* 20050126

personer och rapporten presenterar även att den empiriska kunskapen kring ungdomsrånens natur och dess påföljder är försummad⁵. Det är viktigt i detta sammanhang att poängtera att det inte går att dra några slutsatser kring att ungdomsrån i allmänhet ökar, utan att det under slutet av 1990-talet skett en ökning i antalet polisanmälda ungdomsrån i storstäderna Malmö och Stockholm. Den pågående debatten kring ungdomsrån påpekar att problematiken grundar sig i sociala förklaringar, så som att pojkar som rånar har egna regler och normer som strider mot det konventionella systemet⁶. De ungdomar som utför rån utvecklar ett speciellt socialt beteende och ur denna synvinkel är fenomenet sociologiskt intressant. Vad är det som bidrar till detta speciella beteende som medför att ungdomar genomför rån mot andra ungdomar?

Syfte och frågeställning

Den här uppsatsen kommer att behandla ämnet ungdomsrån och *syftet* är att få en inblick och insikt i vad det är som attraherar ungdomar till att utföra rån och vad själva handlingen kan ha för betydelse för dem. Det finns några tankar som har väglett mig genom arbetets gång och dessa är följande: vilka ungdomar är det som rånar andra ungdomar? Hur upplever de rånerna och vad innebär handlingen för dem? Vad finner ungdomarna för tjusning med att utföra rån?

Jag vill få bättre och djupare förståelse för fenomenet ungdomsrån och även studera hur de ungdomar som rånar själva ser på rånerna (handlingen). Det är betydelsefullt i detta sammanhang att försöka se på fenomenet utifrån ungdomarnas "ögon" eller referensram. Min tanke är att kunna presentera en liten specifik grupp av ungdomar som utför rån mot andra ungdomar i staden Malmö och det ligger inte i mitt intresse att kunna ge en generell bild av fenomenet. Jag väljer att arbeta med och fokusera kring mitt egna insamlade empiriska material som redogör för olika ungdomar som genomför rån eller som har genomfört rån mot andra ungdomar. Min frågeställning är följande: *Vad kan locka och attrahera ungdomar till att råna andra ungdomar?*

⁵ BRÅ-rapport 2000:5

⁶ www.sydsvenskan.se/print/printarticle.jsp?article=100110562_20050126

Bakgrund

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) gjorde en undersökning och beskrivning av ungdomsrån i storstäderna Malmö och Stockholm under hösten 1999 och huvudansvarig för rapporten som publicerades år 2000 var docent Tommy Andersson som är verksam vid BRÅ⁷. BRÅ-rapporten som heter *Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm* är en av Sveriges mest aktuella och omfattande redogörelse för ungdomsrån och jag kommer därför att använda rapporten som underlag till bakgrundsinformation kring ämnet⁸. Som tidigare nämnt är rapporten byggd på statistik över polisanmälda rån under slutet av 1990-talet och en enkätundersökning som cirka 4500 ungdomar i åldern 15 till 17 medverkade i under året 1999. Rapporten talar om att under första halvåret av 1999 har det skett en ökning i antalet polisanmälda ungdomsrån i de två storstäderna.

Vem utför rånerna?

Det visades sig att fem procent av flickorna och tio procent av pojkarna i åldrarna 15 till 17 hade sedan högstadiet blivit utsatta för rån enligt enkätundersökningen. De ungdomar som själva hade utfört rån var ungefär lika många skriver Tommy Andersson⁹. Polisen i Malmö upptäckte under åren 1998 och 1999 cirka 50 procent av misstänkta gärningsmän i förhållande till de polisanmälda ungdomsrånen och i Stockholm cirka 20 procent. Det var 90 procent av de misstänkta gärningsmännen som var pojkar och i regel mellan 15 till 17 år och det fanns en hög överrepresentation av utlandsfödda ungdomar¹⁰. I Malmö år 1999 bestod 69 procent av alla misstänkta gärningsmän av utlandsfödda ungdomar¹¹.

Andersson poängterar att cirka 400 ungdomar som medverkade i enkätundersökningen och som hade blivit utsatta för rån ger en bild av rånarna som överrensstämmer med beskrivningen av gärningsmännen ovan, även om de framställer rånarna några år äldre,

⁷ BRÅ- rapport 2000:5

⁸ www.sydsvenskan.se/Article.jsp?article=10010562_20050421

⁹ BRÅ-rapport 2000:19

¹⁰ ibid. 2000:7

¹¹ ibid. 2000:27

det vill säga i 18-20 års ålder. Statistiken över de misstänkta ungdomarna som rånar visar upp att 25-30 procent var under 15 år året 1999 och 50-60 procent av ungdomarna var i 15-17 års ålder enligt polisens misstänkta gärningsmän¹². Rapporten visar att ungdomar från välbärgade bostadsområden och de som har två svenskfödda föräldrar var något mer utsatta när det gäller att bli rånad. Det går att se en liten benägenhet till att de misstänkta ungdomarna som utfört rån var bosatta i socioekonomiskt mindre gynnsamma bostadsområden skriver Andersson. Det synliggjordes även genom rapporten att rånarna och målsägarna över de ungdomarna som blivit utsatta för rån vid en del tillfällen var bosatta i samma bostadsområde.

Det är viktigt att hålla i minnet att det inte går att anta att *alla* ungdomsrån sker av de gärningsmän som beskrivs i rapporten. Man bör kanske vara försiktig med att dra en generell slutsats om att det endast är utlandsfödda svenskar som begår ungdomsrån, samtidigt som en del av de ungdomarna står skyldiga för ungdomsrånen. Den bild som ges av de ungdomar som rånar är skapad av de ungdomar som blivit rånade och som var med i enkätundersökningen år 1999 och även av en illustration som polisen gjort av de ungdomar som de misstänker har utfört rån under slutet av 1990-talet. Den statistik som används kommer ifrån ett speciellt urval som grundar sig i polisanmälda ungdomsrån och polisens misstänkta brottslingar (1990-talet) och cirka 4500 stycken ungdomar i åldern 15 till 17 ifrån storstäderna Malmö och Stockholm.

Hur utförs rånen?

Hälften av de ungdomarna som var delaktiga i enkätundersökningen beskriver att de blev rånade under dagtid och att rånen förekom i vuxna personers närvaro. BRÅ-rapporten visar hur vuxna personer har svårt att uppfatta att ungdomsrånen sker, fastän de är på den platsen där rånen utförs. Det var cirka 60 procent av de polisanmälda rånen som inträffade före klockan nio på kvällen och mellan söndagar till torsdagar¹³. Majoriteten av de ungdomar som var med i enkätundersökningen beskrev en annan bild och den var att rånen skedde på fredagar och lördagar. Polisen rapporterar om att det inte är ofta som gärningsmännen har använt alkohol eller narkotika och det visar sig

¹² BRÅ-rapport 2000:24

¹³ *ibid.* 2000:31

även att det vanligtvis är offren som är alkoholpåverkade¹⁴. Andersson beskriver i rapporten att de ungdomarna som medverkade i undersökningen berättar att rånerna oftast förekommer på gator, torg, parker och även på mer ensliga platser. Enkätundersökningen visade att det oftast var ett gäng av ungdomar som tillsammans genomförde rånerna och det var 80 procent av pojkarna och 95 procent av flickorna som blivit rånade som uppger att rånarna var ett stort antal¹⁵. När det gäller polisanmälda rån var det även 80-90 procent av rånerna som utfördes av flera stycken ungdomar.

Det är vanligt att de ungdomar som rånar hotar sina offer och det förekommer att rånarna använder vapen för skapa en hotbild, exempelvis drar de nytta av knivar för att skrämja offren. Ungdomarna som rånar utnyttjar för det mesta inte knivarna, det var endast i 10 procent av rånerna som knivarna användes¹⁶. Det var enligt enkätundersökningen i 20-30 procent av råntillfällena som rånarna hotade med vapen, men de kom aldrig i bruk¹⁷. Mellan åren 1995 till 1999 i Malmö och Stockholm sjönk användningen av våld i sammanhang med ungdomsrån och det blev allt vanligare att ungdomar utnyttjade hot för att utföra rån.

Andersson presenterar en viss typ eller variant av rån som blev allt mer vanligare enligt de polisanmälda ungdomsrånerna under åren 1998 och 1999. Det som utmärker rånerna under 1998 och 1999 är att en grupp ungdomar bestämmer sig för en speciell person (offer) som de ska råna och de hotar personen (muntligt) och samtidigt begär de att få låna mobiltelefonen eller liknande föremål. Offren känner sig rädda och de lämnar utan strid ifrån sig olika sakerna som rånarna kräver. En del ungdomsrån innehåller överhuvudtaget inte något eller mycket lågskaligt våld. I båda städerna Malmö och Stockholm under år 1999 var mobiltelefoner en stor del av rånarnas stöldobjekt, 33 procent i Malmö och 60 procent i Stockholm av rånerna handlade om mobiltelefoner¹⁸.

¹⁴ ibid. 2000:32

¹⁵ BRÅ-rapport 2000:33

¹⁶ ibid. 2000:8

¹⁷ ibid. 2000:33

¹⁸ ibid. 2000:34

Metod

Jag vill få kunskap om vad det är som kan locka och attrahera ungdomar till att råna andra ungdomar. Eftersom jag inte med ramen för denna uppsats kan göra en representativ studie har jag valt att studera en liten specifik grupp ungdomar som utför eller har utfört rån mot att ungdomar. Jag utgår ifrån eget insamlat empirisk material som uppsatsen bygger på och materialet består av olika intervjuer med ungdomar som rånar eller som har rånat andra ungdomar i staden Malmö.

Beskrivningar av olika fenomen kan bli rikligare och djupare om det går att berätta om känslorna som förekommer i anslutning till det studerade fenomenet skriver Torsten Thurén i boken *Vetenskapsteori för nybörjare*¹⁹. Det är viktigt att presentera vad olika saker betyder och innebär för individer, det finns annars en risk för att viktig information går förlorad skriver Thurén. Jag är intresserad av att kunna få fram vad själva handlingen innebär för de ungdomar som rånar och förstå och tolka hur de själva ser på handlingen. Som tidigare nämnt eftersträvar jag att försöka se på fenomenet utifrån ungdomarnas ”glasögon” eller referensram och utifrån den bilden de ger mig skapa min egen förståelse för ungdomsrån. Jag vill tolka och förstå ungdomars mening och avsikt med att utföra rån, det vill säga studera vad som kan locka och attrahera dem till att råna andra ungdomar. Jag har valt att arbeta med kvalitativa intervjuer och vill med hjälp av intervjuerna kunna finna och urskilja speciella egenskaper som finns oss den grupp ungdomar som jag valt studera som utfört eller utför ungdomsrån²⁰. När det gäller kvalitativa intervjuer skriver Steinar Kvale i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* att det är förekommande vid analys av kvalitativa intervjuer att börja med att läsa igenom intervjumaterialet för att därefter skapa sig en gemensam utgångspunkt som materialet presenterar²¹. Ovanstående tillvägagångssätt är lämpligt för att det låter intervjupersonernas bild av fenomenet forma tema och det bidrar i sin tur till att deras referensram står i centrum.

¹⁹ Thurén 1991:46

²⁰ Svensson & Starrin 1996:53

²¹ Kvale 1997:51

Intervjuerna

Studien bygger på intervjuer med elva ungdomar, som rånat andra ungdomar. De ungdomar som intervjuades var alla pojkar och mellan 15-17 år. De var svåra att komma i kontakt med; jag lyckas få förmedlat namn via kuratorer på olika skolor, som jag sedan kontaktade. Några av de ungdomar jag intervjuade hjälpte mig att kontakta fler ungdomar, vilket innebär att mitt urval delvis är av karaktären ”snöbollsurval”²². Under arbetet gång var det flera av de ungdomar som skulle intervjuas som inte kom på den avtalade tiden, vilket innebär att det var tidskrävande och besvärligt att samla in intervjumaterialet.

Förberedelser

En av förberedelserna inför intervjutillfällena var skaffa sig god kunskap i ämnet ungdomsrån och det gjorde jag genom att studera aktuella artiklar och rapporter. En god förkunskap i ämnet som studeras kan underlätta i arbetet när det gäller att skapa riktlinjer, förbereda frågor eller helt enkelt för att kunna genomföra ett betydelsefullt samtal²³. Den kvalitativa intervjuformen kan sammankopplas med ostrukturerad och icke-standardiserad intervjuform och det innebär att frågorna som ska ställas inte i förväg är strukturerade och det medför även att många frågor utvecklas under själva intervjutillfället²⁴. Jag sökte att få ett öppet samtal med intervjupersonerna som skulle bidra till att ungdomarna förde fram sina spontana åsikter och tankar²⁵. I detta sammanhang tycker jag att det är viktigt att följa intervjupersonernas ”språk”, det vill säga att anpassa mig efter intervjupersonerna som är ungdomar och på grund av det inte använda svåra eller akademiska ord. Intervjuerna ska vara inriktade och uppbyggda kring temat ungdomsrån, men samtidigt har jag i åtanke att samtalen skulle vara ”öppna” och ”ostrukturerade”, exempelvis ”*du nämnde innan att du utfört rån, vill du berätta lite mer om det...*”²⁶. En öppen fråga kan vara konstruerad kring

²² May 2001:122

²³ Kvale 1997:91-92

²⁴ Kvale 1997:19-20

²⁵ Svensson & Starrin 1996:63

²⁶ Intervju 1 20050309

intervjupersonernas subjektiva upplevelser²⁷ och min tanke var att starta intervjuerna med följande: *vill ni berätta för mig hur en vanlig dag ser ut för er?* En annan förberedelse var att jag hade skapat en intervjuguide som bestod av olika riktlinjer och stolpar som intervjuerna skulle var uppbyggda kring och några av dessa var vem, hur, vad, när och varför rånar ni?

Tillvägagångssätt

En uppgift som var grundläggande och nödvändig för arbetets gång var att komma i kontakt med olika ungdomar som rånar andra ungdomar och eftersom jag inte har haft någon ”gatekeeper” var detta en svår uppgift. Jag valde att ringa runt till olika fritidsgårdar i centrala Malmö och presenterade mig och uppsatsens syfte. Jag frågade de personer som jag kom i kontakt med om de hade möjlighet att hjälpa mig att nå ungdomar som genomfört rån. Det blev många samtal ringda till olika fritidsgårdar och jag blev rekommenderad att vända mig till olika grundskolor i centrala Malmö. Jag fick positiv respons av tre olika skolor och det var kuratorerna på skolorna som hjälpte mig att träffa de olika ungdomarna som utför rån. Den fjärde intervjun förmedlades genom en av de kuratorerna som jag träffade vid tidigare tillfällen och de ungdomarna som var delaktiga i den fjärde intervjun fick jag ifrån en organisation som arbetar med ungdomar som tidigare blivit anmälda för brottslighet.

Kuratorerna och min kontaktperson på organisationen informerades om mitt syfte med intervjuerna och att det var viktigt att intervjupersonerna var informerade och frivilligt ville vara delaktiga i intervjun.²⁸ Det var lätt att få intervjupersonernas samtycke på grund av att intervjuerna utfördes under skoltid eller på organisationens lektionstid och det medförde att alla ungdomarna fick ledigt från obligatoriska lektioner. Ungdomsrån är ett känsligt ämne ur den synvinkeln att det handlar om olagliga handlingar och kan på grund av detta var svårt att diskutera fenomenet med ungdomarna. Det är viktigt i detta sammanhang att ”skydda” intervjupersonernas identitet och det sker genom att inte ange ungdomarnas namn. Jag var noggrann med att informera alla ungdomar om att det som de berättade för mig inte kunde sammankopplas till deras person, det vill säga att

²⁷ Svensson & Starrin 1996:63

²⁸ Kvale 1997: 107

anonymiteten kan underlätta för att få fram viktig information kring ämnet. Kvale skriver att konfidentialitet är en betydelsefull del vid rapportering av intervjumaterial och det innebär att privat information som kan sammankopplas till undersökningspersonernas identitet inte ska rapporteras²⁹. För att bevara intervjupersonernas anonymitet väljer jag att använda påhittade namn för de tre olika skolorna och för den organisation som jag besökte.

De tre första intervjuerna skedde i skolmiljö och de namn jag använder är följande: intervju 1 Rönnowskolan, intervju 2 Villaskolan, och intervju 3 Sånnaskolan. Som tidigare nämnt ägde den fjärde intervjun rum på en organisation som arbetar med ungdomar som har blivit anmälda för brottslighet och för att kategorisera organisationen utser jag namnet Andra chansen. På Rönnowskolan intervjuades en ungdom, på Villaskolan tre ungdomar, Sånnaskolan två ungdomar och på Andra chansen fem stycken ungdomar. Ungdomarna intervjuades på olika sätt på det sättet att en första intervjun genomfördes enskilt och de andra utfördes i grupp. Jag är medveten om att tillvägagångssättet kan ha gett effekter på hur ungdomarna uttryckte sig och agerade, exempelvis intog den ungdomen som intervjuades ensam i början av intervjun en tillbakadragen roll. Ungdomen som intervjuades ensam verkade till en början blyg och generad och det tog ett tag innan vi kunde diskutera själva ämnet ungdomsrån. Det var däremot betydligt lättare att samtala med de andra som intervjuades i grupp och de berättade detaljerat och med ”glädje” om hur de rånade och rånar andra ungdomar.

Urval och begränsningar

Jag valde att utföra ett geografiskt urval, det vill säga att studera ungdomar som rånar andra ungdomar i staden Malmö. Som tidigare nämnt visar BRÅ-rapporten från 2000 att polisanmälda ungdomsrån under första halvåret av 1999 har ökat i Malmö och jag ansåg därför det vara lämpligt och intressant att studera fenomenet i staden. Jag tog även hänsyn till det tidsmässiga perspektivet som gör det endast möjligt att skaffa sig kunskaper i en stad. Jag använde strategiskt urval på grund av att intresset endast fanns kring ungdomar som hade egenskapen att de alla hade utfört rån mot andra ungdomar. Det visade sig efter att jag fått tag i alla intervjupersonerna att av en tillfälligt var *alla*

²⁹ ibid. 1997:109

pojkar, i 15-17 års ålder och hade utländsk bakgrund. De ovannämnda urvalskategorierna stämmer väl överens med BRÅ-rapportens beskrivning om de misstänkta gärningsmännen som utfört ungdomsrån.

Det är viktigt att poängtera i detta sammanhang att jag inte hade några krav eller förväntningar om att de ungdomar som jag skulle komma i kontakt med skulle kunna ingå i ovanstående kategorier. Min målsättning var att intervjua cirka tio stycken ungdomar och resultatet blev att jag fick tag i elva ungdomar. Det var den tidsmässiga begränsning som styrde antalet intervjuade ungdomar; jag hade önskat att jag kunde ha intervjuat fler.

Teoretiska perspektiv

Albert K. Cohen var en amerikansk delkulturteoretiker som har haft stor betydelse inom kriminologin och i boken *Delinquent Boys- The Culture Of The Gang* 1955 presenteras en teoretisk syn på ungdomsbrottslighet³⁰ och Jack Katz som har publicerat *Seductions Of Crime- Moral And Sensual Attractions In Doing Evil* 1988 lyfter fram en viktigt sociologisk förklaring på vad det är som lockar och förför personer till att utföra brott. De två olika teoretikerna Cohen och Katz redogör för betydelsefulla aspekter när det gäller ungdomars brottsliga beteende och jag väljer därför att använda teorierna för att tolka och förstå vad som kan locka och attrahera ungdomar till att råna andra ungdomar. Det är möjligt att tillämpa teorierna på dagens samhälle och är på grund av detta är de fortfarande relevanta trots sin ålder.

Albert K. Cohen

Cohens teori förklarar att ungdomar från de lägre klasserna har svårt att nå upp till medelklassideal som de möter utanför hemmet, exempelvis i skolmiljön och detta frambringar kriminalitet. De ungdomar som inte har möjlighet till att nå medelklassidealen utvecklar frustration, ilska och agerar upproriskt och utför i och med de brottsliga handlingar, till exempel våld, vandalism och stöld för sakens egen skull istället för vinnig. De ungdomarna som handlar upproriskt skapar egna statuskriterier för att göra sig ”fria” ifrån sina problem och dessa blir specifika för gruppen, det vill säga delkulturen³¹. Cohen menar att delkulturer formas genom att individer integrerar med andra som från början tillhör och lever i en delkulturs mönster och en delkultur kan exempelvis utgöra en åldersgrupp, regionalgrupp och yrkesgrupp. Cohen påpekar att olika författare har hanterat brott av yngre och äldre individer på samma sätt och riktar kritik mot att dessa brott inte är av samma art. Det är viktigt att lägga märke till att brott som begås av yngre och äldre inte har samma betydelse, mening och motiv, det vill säga att brottsligheten skiljer sig beroende av åldern.

³⁰ Persson 1981:3:26-28

³¹ ibid, 1981:29

Cohen skriver att:

What we see when we look at the delinquent subculture (and we must not even assume that this describes all juvenile crime) is that it is non-utilitarian, malicious and negativistic. (Cohen 1955:25)

Ovanstående citat beskriver att de unga brottsliga delkulturernas beteende som icke-utilitaristisk, illvilligt, och negativistisk, det vill säga att de tar eller snor inte sakerna för att de behöver eller får nytta av dem, utan det finns andra drivkrafter bakom de brottsliga handlingarna³². Cohen skriver vidare att stöld är ett annat sätt för ungdomar att tillfredsställa och tillgodose sina behov eller önskan om att nå status. Det kan även handla om att ungdomar upplever skadeglädje när de tar från andra personer, ett illvilligt och elakt uppförande³³.

Stölderna som utförs är vanligtvis inte planerade ur den synvinkeln att det är inte bestämt var brottet ska ske någonstans eller vilka saker som ska erövras. Cohen presenterar att det är utmärkande för unga brottsliga gäng att agera i termer av ”short-run hedonism”³⁴, det vill säga att det finns ett spontant och impulsivt handlande och att de inte har organiserade, planerade eller långsiktiga mål när det gäller deras brottslighet. De unga brottsliga gängen ser en njutning och tillfredsställande i att agera snabbt och inte ändamålsenlig. De brottsliga delkulturerna utvecklar medvetet sina normer och regler på det sättet att de strider mot samhällets bestämmelser, de upplever livet som ständig kamp. Cohen tar även upp en annan viktig sak som är karakteristisk för unga brottsliga gäng och det är att det normalt sätt finns en stark sammanhållning och lojalitet i gängen. Det är även förekommande att gängen känner likgiltighet, har en fientlig och revolutionerande inställning till andra grupper.

Cohen menar att individers problem grundar sig i två olika saker, för det första handlar det om individens referensram och för det andra omständigheter som de är med om eller lever under³⁵. De problem som uppfattas som besvärligast är etablerade av individernas

³² Cohen 1955:25

³³ ibid. 1955:27

³⁴ ibid. 1955:30

³⁵ Persson 1981:33

referensram och för att förändra de problemen är det nödvändigt att de byter referensram. Det finns även problem som är uppbyggda hos en speciell grupp (delkultur) som är specifika för gruppen. Cohen poängterar att olika individer bestämmer sig för olika lösningar på samma problem och att agera eller göra något är ett sätt för att lösa sina problem. Cohen gör även tydligt att ett villkor för att nå lösningar på problemen är att de inte står i strid med den sociala miljön, det vill säga att de utvägar som individen söker efter finns redan i deras omgivning. För att en ny delkultur ska skapas är det nödvändigt att individer med liknande anpassningsproblem till samhället integrerar med varandra³⁶.

Delkulturerna utvecklar tillsammans nya sätt att se på verkligheten och som tidigare nämnt är det betydelsefullt för de brottsliga delkulturerna att framkalla olika statuskriterier. Problem formas när individer inte får status som de behöver eller vill ha och status uppkommer vanligtvis genom att andra individer intygar och ger en person bevis om detta. De individer som upplever dessa problem har tillfället att tillsammans utveckla nya regler, normer och statuskriterier som blir specifika för gruppen. Det är viktigt i detta sammanhang att poängtera att individerna i de olika grupperna (delkulturena) blir bundna av varandras bekräftelse och stöd ur den synvinkeln att är det enbart de personer som tillhör gruppen som kan försäkra dem om att de handlingar eller levnadssätt som de följer är korrekta och riktiga. Det bidrar i sin tur till att delkulturerna bildar en stark gruppsolidaritet och samordning och det kan även medföra att andra grupper agerar fientligt mot delkulturen³⁷.

Jack Katz

Jack Katz beskriver hur två ungdomar åker i en bil och passerar en pizzeria, ungdomarna ser även en man som är på väg ifrån pizzerian ut till en bil för att leverera olika pizzor.

³⁶ Cohen 1955:59

³⁷ Persson 1981:36

We could see the pizza boxes in his back seat. When the pizza boy pulled into a high rise apartment complex, we were right behind him. All of a sudden, my neighbor said, "You know, it would be so easy to take a pizza!"...I looked at him, he looked at me, and without saying a word I was out of the door...got a pizza and ran back... (As I remember, neither of us was hungry, but the pizza was the best we'd ever eaten). (Katz 1988:52)

Det ovanstående citatet visar att det är brottet eller handlingen som gör att pizzorna smakar speciellt gott och det är alltså inte smaken av pizzan som vägleder ungdomarna till brottet. I detta sammanhang berättar Katz om brott exempelvis snatteri och vandalism som går under kategorin "sneaky crime" och det som författaren betonar som utmärkande för dessa brott är att individer vanligtvis upplever en form av spänning och attraktion kring botten³⁸. Det är spänningen som finns kring brottet som visar vägen eller ger en dragningskraft till handlingen. Katz kategoriserar kriminaliteten som icke-vålds egendomsbrott och använder benämningen "sneaky thrills"³⁹. Det som kännetecknar brotten är att individer attraheras och förförs av själva handlingen och utför därför dessa avvikande handlingar. Det som lockar individer till att genomföra brottet är i regel individuellt, det vill säga att förförelsen till objektet är beroende av individen. Katz menar även att förförelsen till ett objekt kan förklaras som en process, individer utvecklar först en lockelse eller magi till ett föremål och efter tag kan det förändras till att det blir en tvångsmässig handling⁴⁰.

De ungdomar som snattar eller vandaliserar är vanligtvis medvetna om att handlingen som de utför är olaglig och det kan vara kunskapen om detta som lockar och attraherar dem till att genomföra brotten. Ungdomarna vet att handlingar som de gör är straffbara och de upplever på grund av det spänning och attraheras av de riskfyllda momenten. Katz diskuterar hur ungdomar låter sig vägledas av sina känslor och beskriver hur en brottslig ungdom tänker: "every time I would drop something into my bag, my heart be pounding and I could feel this tremendous excitement, a sort of 'rush', go through me"⁴¹. Katz skriver att det är viktigt för ungdomarna att skapa en bild av att de agerar vardagligt eller normalt för att de personerna som befinner sig i omgivningen inte ska

³⁸ Katz 1988:53

³⁹ ibid.1988:53

⁴⁰ ibid. 1988:55

⁴¹ ibid. 1988:71

ha några misstankar om att det pågår ett brott. Ungdomarna anpassar sitt beteende efter hur andra personer uppträder på platsen, det vill säga skapar ett "normal appearances"⁴².

De olika brotten blir som en lek eller ett spel för ungdomarna och de uppfattar handlingarna som roliga. Katz menar att brotten tydligt visar vem som blir "vinnare" och "förlorare" i sammanhanget och ungdomarna känner de har segrat när de har lyckats utföra brottet utan att någon person tagit eller upptäckt dem. När ungdomarna har klarat av att slutföra ett brott är det lätt att deras självförtroende ökar i förhållande till deras brottslighet och det bidrar till de vidgar och tänjer på gränserna. De ungdomar som snattar i grupp utvecklar tillsammans olika koder för att kunna kommunicera med varandra och innan de verkställer brotten spanar de in omgivningen, det vill säga studerar "spelfältet". Ungdomarna ser på brotten som en personlig triumf och låter sig därför att förföras av handlingarna utan rädsla. De stimuleras och blir tillfredställda av att utföra de olika brotten och låter lockelse till objekten styra. Den dragningskraft och press som de känner till brotten skapar de självständigt, det vill säga de formar en miljö som leder och guidar dem till brotten.

Katz presenterar att en del brottsliga gäng utvecklar kollektiva gruppnamn för att symboliskt uppvisa sin identitet och för att det ska få anseende och status. Ungdomarna har en särskild attraktion till att skapa en image och tillsammans utför ungdomsgängen provocerade handlingar. Katz diskuterar i kapitlet "Street Elites" hur ungdomar bildar gäng och hur de har behov av att testa sin självständighet och även att visa prov på tuffhet⁴³. Ungdomsgäng använder våld är att få "makten" på gatorna och de ser vanligtvis på omgivningen utanför hemmet som ett "slagfält". Katz beskriver hur Robby Wideman en tidigare ungdomsbrottsling upplevde sina år som ung:

That's the way we was. Stone Gangsters. Robbing people. Waving guns in people's face. Serious shit. But it was like playning too. A game. A big game and we was just big kids havning fun. (Katz 1988:234)

I detta sammanhang är det viktigt för ungdomarna att visa upp och inneha en övertygande stark och hård attityd på det sättet att andra personer märker att de har en

⁴² ibid. 1988:60

⁴³ Katz 1988:117

tuff stil. Det handlar också om att använda rätt uttryck och fraser, det är förekommande att olika gäng har särskilda hälsningsgester som är speciella inom gruppen. Det är betydelsefullt för ungdomarna att behålla sin position i gruppen och det gör de genom att övertyga andra personer om att de är tuffa och det är likaså viktigt för ungdomarna att inte framstå som barnslig eller lekfull. Katz berättar om hur ungdomar som är medlemmar i gäng identifierar och likställer sig med gruppen och dess handlingar och det bidrar i sin tur att de till slut identifierar sig med handlingens betydelse.

De unga rånarna

I det här kapitlet beskrivs och analyseras de svar de unga rånarna gav beträffande hur och varför de rånade andra.

Alla elva pojkarna hade utländsk bakgrund och var i 15-17 års ålder. Vid alla intervjutillfällen blev jag väl bemött och en del ungdomar verkande mycket nyfikna och intresserade av vad som skulle hända. Pojkarna frågade flertalet gånger om hur intervjuerna skulle utföras och vilka som skulle eller fick vara med. Pojken från Rönnowskolan hade blivit meddelad av sin kurator att han skulle intervjuas och jag hörde hur han stolt berättade för sina kompisar att det snart var dags för honom att gå för att han skulle intervjuas. De andra pojkarna intervjuades i olika grupper och det betydligt lättare att få igång samtalet med dessa. Under de intervjuer som skedde i grupp diskuterade pojkarna tillsammans om hur de upplever sin vardag och hur de tillsammans rånar andra ungdomar.

Hur rånar man?

Ungdomarna berättar att de inte planerar eller förbereder sina rån. Det är vanligt att ungdomarna är ute på stan och går och efter ett tag ser de några andra ungdomar och plötsligt ser de en chans till att råna dem. Jag frågar ungdomarna på Sånnskolan om de planerar sina rån och de svarar, *”nej, det bara kommer att vi rånar någon, vi ser några svenskar som verkar rika eller ser att de har bra mobiler och då rånar vi dem”*. Samma fråga ställs till ungdomarna på Villaskolan och alla tre ungdomarna berättar att: *”nej, vi bara rånar dem, när det är en svensk går vi fram...”*. Det visar att ungdomarna inte har bestämt var någonstans brottet ska ske eller vilka saker som de ska råna. Ungdomarna agerar spontant och impulsivt och deras beteende kan anknytas till Cohens term *”short-run hedonism”*, på det sättet att de inte har någon önskan eller något intresse kring att planera sina brottsliga handlingar. Jag frågade även ungdomarna om de enbart rånar svenskar, eftersom de vanligtvis pratar i benämningar av att *”råna svenskarna”*. Alla ungdomarna menade att det vara lättast råna svenskarna på grund av att de oftast var

väldigt rädda under råntillfällena. De intervjuade ungdomarna använder ord som ”rädda”, ”mesiga”, ”dumma” för att beskriva svenskar i detta sammanhang och de anger också det vara ett skäl till varför de väljer att råna svenskar. En av pojkarna från Sånnaskolan säger: ”*svenskarna gör ingenting och de ger oss bara sakerna, de är så mesiga...*”.

Den intervjuade ungdomen från Rönnowskolan talar om att han och gänget ofta åker in till centrala delarna av Malmö för att ha kul och roa sig. Det kan hända i de sammanhang när de är i centrala Malmö som de bestämmer sig för att råna någon person. Pojken från Rönnowskolan säger: ”*vi går sex stycken härifrån och ser kanske något annat gäng, vi tar en kille och säger att vi ska ha hans mobil och sen får vi mobilen*”. Pojkarna verkar övertygande om att de har möjlighet till att råna vem de vill och när de vill. De beskriver rånen som enkla och lätta att utföra och förefaller inte som de ser någon anledning till att behöva planera eller organisera brotten. De fem ungdomarna från Andra chansen menar att råna andra ungdomar är som en rolig lek och säger: ”*vi kan råna när vi vill och känner för det, det är roligt och ibland kul, som en rolig lek...*”.

Det finns studier som förklarar hur kriminella personer genomför brott istället för varför de utför dem och Peter Letkemann skriver i boken *Crime As Work* om olika typer av kriminella personer. Letkemann tar upp en diskussion om den ”professionella” brottslingen och menar att det är en skicklig person som har en ”affärsmässig” inställning till sina brottsliga handlingar⁴⁴. De intervjuade pojkarna är skickliga på att råna ur den synvinkeln att de lyckas att genomföra sina rån, men som tidigare nämnt handlar det vanligtvis om spontana och impulsiva handlingar. Ungdomarna planerar och organiserar inte de brottsliga handlingarna och har därför inte något ”affärsmässigt” förhållningssätt, utan det som är utmärkande för ungdomarna är att de däremot ser på handlingarna som en livsstil.

De amerikanska kriminologerna Richard T. Wright och Scott H. Decker diskuterar i boken *Burglars On The Job* om hur inbrottstjuvar verkställer och genomför brottsliga

⁴⁴ Letkemann 1973:31

handlingar. Wright och Decker skriver om att det finns två motstridiga omständigheter när det gäller att utföra inbrott och dessa är att det krävs ett omedelbart agerande samtidigt som det även måste finnas en påtaglig försiktighet⁴⁵. De intervjuade pojkarna berättar att det är viktigt att de utför rånen snabbt och kvickt på grund av att annars finns det en risk för att offren springer iväg, ungdomarna från Sånnaskolan säger: *"vi måste vara snabba, för när man rånar en svensk, då springer de andra svenskarna iväg"*. Eleverna på Villaskolan talar om att de har blivit jagade av en polishelikopter och att några av deras kompisar blev tagna. Ungdomarna berättar att de sprang ifrån polisen och att de nuförtiden är försiktiga för att: *"polisen vet vilka vi är, dom brukar jaga oss"* säger pojkarna från Villaskolan. De intervjuade ungdomarna beskriver att de agerar omedelbart och med en försiktighet när de rånar och detta överens stämmer med Wright och Decker resonemang kring hur inbrottstjuvar måste agera.

Ungdomarna använder olika knep för att distrahera eller lura de ungdomar som de rånar och eleverna på Sånnaskolan berättar att de ibland utnyttjar snälla fraser för att förvillade de utsatta. *"Ibland till exempel frågar vi vad de heter, var de bor, vad de gör och pratar med dom snällt, vi är snälla och de blir lurade och tror att vi är snälla"*, säger ungdomarna ifrån Sånnaskolan. De samtalar med offren och vilseleder dem genom ge anspråk på att de är trovärdiga och tillförlitliga personer. De pratar vänligt en stund med de ungdomar som de ska råna och därefter byter de attityd och säger att de vill ha deras saker och rånar dem. De brottsliga ungdomarna betonar att de personer som blir rånade vanligtvis är lurade på det sättet att de inte alls medvetna om vad som händer. Det har förekommit några gånger att offren inte lämnar ifrån sig sakerna som rånarna kräver och ungdomarna ifrån Sånnaskolan menar att vid detta tillfälle är de tvungna att använda våld.

De tre ungdomarna ifrån Villaskolan använder andra sätt för att närma sig de ungdomar som de ska råna. De går fram till offren och frågar om de kan få låna mobiltelefonen eller om offren vet hur mycket klockan är. Ungdomarna berättar att om personerna inte gör som de säger blir de tvungna att hota eller slå offren. Pojkarna har ibland med sig

⁴⁵ Wright & Decker 1994:62